

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

4.zk 2010 5€

FUNDICIÓN, ARTE Y TECNOLOGÍA

BERTSOLARIAK 1950 – 1960

CRUZ DE KURUTZIAGA

GAZTETXEA

DURANGALDEA ETA ZINEMAGINTZA

TESTUA: J.J. BAKEDANO

Gure eskualdearen eta "zazpigarren artea"ren arteko harremana ez da oso estua izan. Hala ere, zuzendari batzuei inguru hauek paregabeak iruditu zaizkie euren kontakizunak egiteko. Halaber, gure inguruko herritar asko murgildu dira zeluloidearen industrian, eta hainbat modutan esku hartu dute diziplina horretan. Filmen artean fikziozko hiru nabarmendu dira inolako zalantzarik gabe: "Y ELIGÍO EL INFIERNO" (1959), "VIAJE AL VACÍO" (1968) eta "ORAINGOZ IZEN GABE" (1986). Mendiolan antzeztutako "LAUAXETA" (Jose A. Zorrilla, 1987) filmaren sekuentzia bat ere oso aipagarria da. Hurrengo artikuluko batean aztertu beharko ditugu beste hainbat lan: telebistako saioretako sekuentziak, dokumentalak eta laburmetriak esaterako.

Y ELIGIÓ EL INFIERNO

Cesar Fernandez Ardavin-ek (Madril, 1922) zuzendu zuen filma. Gainera, beste eginkizun eta arduraz batzuk ere izan zituen: gidoigintza eta CLAVE FILMS ekoizte-txarean zuzendaritza; ARO FILMSeko jabea ere izan zen. 200 dokumental baino gehiago eta 12 filma egin ditu ("Tormeseko itsumutila" besteak beste). Hori gutxi ez, eta ASDREC (Espainiako zinema-zuzendarien sindikatua) ere zuzendu zuen.

"Y ELIGIÓ EL INFIERNO" *Gerra Hotzean* kokatuta dago. Filmak Elsa-ren drama kontatzen digu. Emakumea "Socorro Blanco" zeritzon taldeko kidea zen, Alemaniako Errepublikak Demokratikoko gobernu komunistaren aurkakoa.

Elsa-ri egoera dramatiko batzuk gertatu zitzaizkion, eta ondoren mendebaldeko eremuan eroso bizitzeko aukera etorri zitzaion, "Altzairuzko hesiaren" bestaldean alegia.

Dena dela, egoerarekin konpromiso handia zeukanez, ekialdera itzultzea eta borrokan jarraitzea erabaki zuen. Hautu hori zela-eta sortu zen izenburua, zalantzarako biderik ematen ez duen izenburua inondik ere.

Erne egonez gero, Durangoko kale batzuk ikusiko ditugu. Gaur egun Maristen frontoia dagoen lekuan zegoen biltegia esate baterako. Ardavin-ek filmazioari buruzko gauza interesgarriak esaten ditu: "Zuri-beltzean filmatu genuen, eta Espainiako iparraldeko herri batzuk itxuraldatu genituen. Ondarroari, Lekeitiori, Mutrikuri eta beste hainbat herriri Alemaniako iparraldeko herrien antza ematen ahalegindu ginen, bai arkitekturan bai giroan. Ekialdeko eremuaren itxura lortzeko, mila argazki baino gehiago ekarri nituen handik; posta-bulegoak, iragarriak, propaganda, letrak eta abar nolakoak ziren jakiteko. Polizia armatuekin sartu nintzen ekialdean."

VIAJE AL VACÍO

Javier Setó-k (Lleida 1926 – Madril 1969) "giallio" generoaren ildoari jarraituz egindako azkenaurreko filma da (Italiako polizia filmek hartzen dute deitura hori). Setó-k genero guztietako filmak egin zituen, 26 guztira. Marujita Díaz-ek egindako txukunenak zuzendari honen gidaritzapean egin zituen. "El valle de las espadas" deritzon superproduzio espainiar-amerikarra ere berari zor diogu.

Filma hau Durangaldean grabatu zuten ia osorik. Filmean inguruko makina bat bazter aurkituko ditugu: San Blas Ostatua (garai hartan arkitektura modernoaren erakusgarria zena), Durangoko tren-geltokia zinema beltzeko antzeztoki bihurtuta, lurretako gasolindegia, Elorrioko nahiz Berrizko bazterrak eta abar. Durangoko udaltzainen Jeep zaharra ere ageri da.

Carlos Aguilarrek "Guía del Cine Español" liburuan honela deskribatzen zuen argumentua: "Neska eder eta handinahiko bat gizon heldu eta aberats batekin ezkondu da. Senarrarekin nazkatuta, koinatua limurtzea erabaki du. Emakumeak burua berotuko dio maitaleari senarra eroarazteko. Plana prestatu ondoren, neskaren aspaldiko babesle bat agertuko da. Babeslea xantaia egiteko asmoz dator".

Koloretan egindako suspense-istorioa zen. Garaiko aktore ospetsuak aritu ziren antzezpene-lanetan: Larry Ward, Amerikako telebistako izarra; Teresa Gimpera, Bartzelonako Eskolak une hartan bultzatutako aktorea; Giacomo Rossi-Stuart, genero-zinemagintzako klasikoa.

Rodada íntegramente en ESPAÑA
con EXTERIORES en

**BERRIZ, ELORRIO,
DURANGO y BILBAO**

Todos los personajes y hechos de esta película
son imaginarios. Cualquier semejanza con
la realidad es pura coincidencia.

FIESTA

Jose Luis de Villalonga-ren eleberri homonimoan oinarrituta dago. Pierre Boutron frantziarrak 1994an zuzendutako filma honetan Jabier Agirresarobe eibartarrak hartu zuen argazki-zuzendaritzaren ardura. Filmaren zati bat Elorrioko 'Tola' jauregian grabatu zuten.

Istoriaa Espainiako gerra zibilean kotatuta dago. Garai eta egoera hartan, gazte batek borrokara joan behar du, matxinatuen taldean borrokatzera, eta eginkizun horretarako prestatzen ari da. Filmean Jean Louis Trintignant aktorearen mailako profesionalak esku hartu zuten.

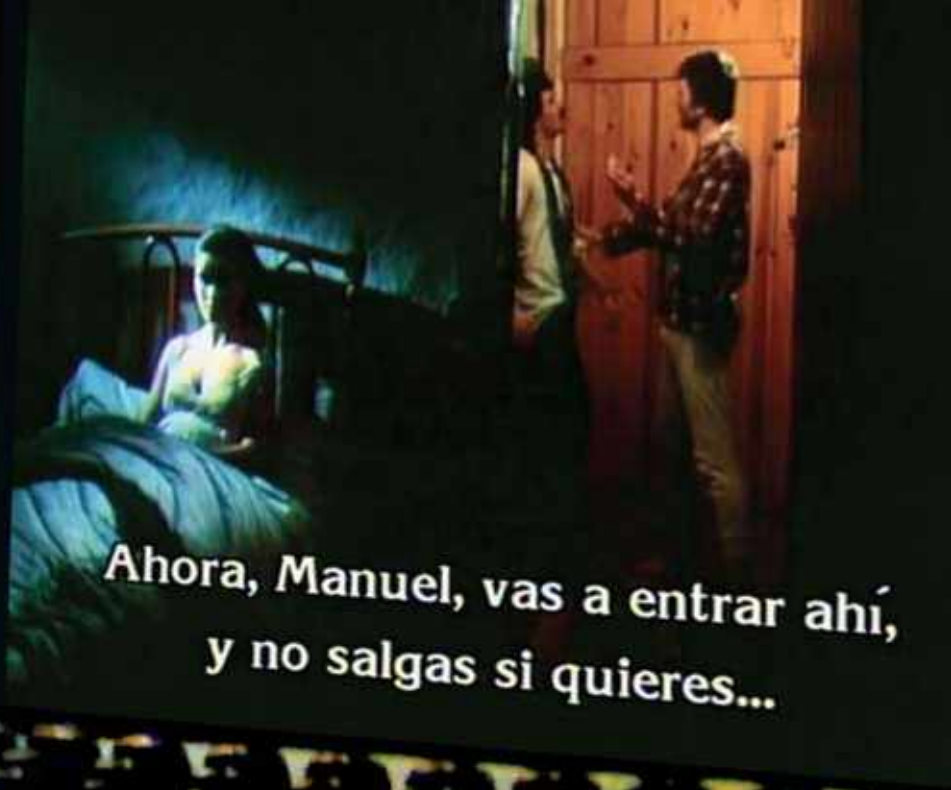
ORAINGOZ IZEN GABE

Jose Julian Bakedanok zuzendu zuen Bernardo Atxagak idatzitako gidoia. "Oraingoz izen gabe" abiapuntu erabakigarria izan zen eskualde honetako aktore askorentzat. Haietako batzuek ibilbide luzea egin dute gerora. Antzezleen artean izen ezagunak aurkituko ditugu: Iro Landaluze, Felix Arkarazo, Elene Lizarralde, Luis Iriondo, Eguzki eta Eskarne Aroma beste batzuen artean.

Atxagak moldatutako ipuin honek bi anaiaren bizimoduaren berri ematen du 52 minutuan. Mutilak baserri batean bizi dira, bakar antzean. Halako batean prostituta bat agertuko da eta bizimodua hankaz gora jarri eta euren arteko harremana kakaztu egingo da. Istorioak amaiera negargarria izango du.

Filma euskaraz eginda dago, eta soinua zuzenean jasota. Eszena bat ez beste guztiak (Lekeitiokoa kenduta), dena Durangaldean filmatuta dago: Urkiolan, Abadiñon, Garain, Durangon eta abar.

Ahora, Manuel, vas a entrar ahí,
y no salgas si quieres...

KUBATARREKIKO LOTURA

Octavio Cortazar zuzendari kubatarrak aipamen berezia merezi du, nahiz eta artikulua honek aztertzen dituen atal-letara bete-betean ez egokitu.

Kubako Iraultzaren kronika filmen bidez egin zuen sortzaila honek Berlineko jaialdiko Zilarrezko Hartza irabazi zuen 1977an eta 30 filma baino gehiago egin ditu, dokumentalak eta fikziozkoak batuta. Octavio Cortazar bere euskal sustraian bila ibili zen azkenengo filmetako batean.

“EL ONCENO MAESTRO” lanean hain zuzen ere, Cortazar arbasoen arrastoaren atzetik ibili zen. Saio hark Otxandioraino ekarri zuen. Izan ere, zinemagilearen aitona Otxandiotik abiatu baitzen Habanara. Octavio urte askoren ondoren etorri zen senideen baserri zaharra ikustera, “Kortazarrenea” baserriaren taupadak sentitzera.

Dokumentala grabatuz, bere oroimenaren atalekin iragana osatu ez ezik, Otxandiotik historia ere gogorazi zuen. Lan horretan otxandiar askok eta askok esku hartu zuten.

Dokumentala amaituta ikusteko aukera izen zuen, bai; baina 2008an bihotzekoak jota hil zen ustekabean. Hori zela-eta, Euskal Herriko jaialdietara aurkezteko ametsa zapuztuta geratu zen. Kubako Zinemagintza Sari Nazionalerako izendatuta ere egon zen, baina hango txaloak ere ez zituen entzun.

EKOIZPENA

Andoni Esparza Gallastegi

Elorrioko industrialari honek FUNCOR sortu zuen. Horrez gain, garrantzia handiko bi lan egin zituen zinemagintzan, sustatzaile-lanetan zehatzago esanda.

Alde batetik, Eduardo Ducay-rekin, Joakin Gurrutxaga-rekin eta Leonardo Martinekin batera, EPOCA FILMS ekoiztetxea sortu zuen 1959an. Andoni Esparza bazkide kapitalista izan zen, berak dirurik jarri ez balu, egitasmoak ez zuen aurrera egingo.

Pentsaera aurrerakoia zeukanez, kalitatezko zinemagintzan inbertitu nahi zuen alde batetik, eta enpresari kooperatiba-egitura eman nahi zion beste alde batetik. Senide batek, Sabin Arrillagak (lehengusina baten senarra zen), *Amaya* filma finantzatu zuenetik, zinemarekiko interesa piztu zitzaion. *Amaya* filma (Luis Markinak 1952an zuzendutakoa eta Hudesak ekoiztutakoa) Francisco Navarro Villoslada idazlearen *Amaya o los vascos del siglo VIII* eleberraren moldaketa zen. EPOCA FILMSen lehenengo filmak, Marco Ferreri-ren *Los chicos* (1959) lanak alegia, arazoak izan zituen. 3. maila eman zitenez eta ondoren 2. B mailan kokatu zitenez, baztertuta geratu zen. Hori ikusirik, ekoiztetxeak musikan oinarritutako filmak egiteari ekin zion. Etorkizun handiko gazteak aukeratzen zituzten aktore-lanak egiteko (Rocio Durcal, Raphael, Ana Belen). EPOCA FILMSeK beste enpresa indartsu batekin koproduzitzen zituen lanak, Procusa-rekin (indartsua izan arren, ez zuen askorik iraun). Opos Dei-ko kideek eta haien inguruko jendeak sortutako enpresa izanik ere, bestelako jendearekin elkartzeko gogoaz bazuten, eta 60ko hamarkadako enpresa gehienek bezala, Europako beste enpresa batzuekin koproduzitzeko prest zeuden.

Tristana-n erabilitako estrategiaren azpian bazegoen beste arrazoi bat: gidioia zentsuratu eta filma Espainiatik kanpo egitera behartuz gero, kanpoko bazkideak izatea oso komenigarria zen. Aipatutako arazo horiek izan zituen 1961an Buñuelek Espainian alde aurretik filmatutako *Viridiana*-k. Esparza-k Buñuelen lana produzitu ondoren alde egin zuen Epoca-tik. Dena dela, garai hartan Ama Lur S.A. Zinema Banatzaileko kidea ere bazen. Enpresa hark *Ama Lur* dokumentala (Fernando Larruquert eta Nestor Basterretxea) produzitzeari ekin zion 1964an.

DURANGO ZINEMAN

DURANGO EN EL CINE

ABENDUAK 3
ORAINGOZ IZEN GABE (1986)
Jose Julián Bakedano
(subtitulua es castelana)

ABENDUAK 10
VIAJE AL VACIO (1968)
Javier Setó

ABENDUAK 17
Y ELIGIÓ EL INFIERNO (1957)
Cesar Fernández Ardavin

SAN AGUSTIN KULTUR GUNEAN ORDUA-HORARIO 20:15

2008ko abenduan Gerediaga Elkartek antolatutako zinema zikloa

Baleuko

1993an BALEUKO SL sortu zen ikus-entzunezko munduan. Filmak, animazioa eta telebistarako saioak egitea zuen helburu. BALEUKOren egoitza Durangon dago eta animaziozko 8 film luze, fikziozko 2 eta hainbat dokumental eta telebista-saio egin ditu.

1998an, Baleukok egindako "MEGASONIKOAK" filmak (1997) GOYA saria irabazi zuen animazio-sailean. Megasonikoak 3Dn osorik eginda dago, garai hartan teknika hori erabiliz egindako beste luzemetraiarik ez zegoen Europa osoan.

Fikziozko filmen arloan, "EUTSI" egin zuten 2007an eta "SATURRRARAN; IZARREN ARGIA" estreinatu zuten 2010ean. Azken hau emakumezkoen kartzela bati buruzkoa da. Gerra garaian Saturrraraneke hondartzan izandako presondegiaren berri ematen du, eta memoria historikoa berreskuratzeko saiotzat hartu behar da.

AKTOREAK ETA GIDOILARIAK

Artikulu hau amaitu aurretik Durangaldeko profesional batzuek nahitaez aipatu behar ditugu: Imanol Arias, Anne Igartiburu, Felix Arkarazo, Andoni Ferreño, Ane Irazabal, Loli Astoreka, Alfonso Torregrosa, Paco Obregon, Iro Landaluze, Amaia Salamanca, Aitor Mazo... eta jokatu nuke norbait ahaztuko dugula. Aktore horiek guztiak, beraz, aspalditik ari dira lanean, eta hainbat filmetan parte hartu dute. Beste profesional batzuek, ordea, istorioak asmatu dituzte: besteak beste, Edorta Barruetabeñak eta Unai Iturriagak.

José Julián Bakedano

Zinemagilea